

Про викладання світової літератури та мов національних меншин у 2013-2014 н.р.

Світова література

Головною метою вивчення світової літератури в загальноосвітніх навчальних закладах є залучення учнів до найвищих досягнень національної та світової літератури і культури, національних і загальнолюдських духовних цінностей, формування комунікативної та літературної компетентностей, розвиток творчих здібностей учнів, виховання в них естетичного смаку, високої читацької та загальної культури, вироблення вмінь самостійно ознайомлюватися зі зразками мистецтва слова, свідомо сприймати втілені в них естетичні й духовні цінності.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішувати такі основні завдання:

- формувати в учнів уявлення про художню літературу як мистецтво слова, важливу складову системи мистецтв і духовної культури українського та інших народів світу;
- виховувати повагу до духовних скарбів українського народу та всього людства, расову, етнічну, соціальну, гендерну, релігійну, індивідуальну толерантність, здатність формувати, формулювати й активно відстоювати власну точку зору, свою систему життєвих цінностей і пріоритетів, зберігати й примножувати кращі національні традиції;
- відпрацьовувати з учнями вміння й навички аналізу

художнього тексту, здатність сприймати його з урахуванням авторської концепції й індивідуального стилю, бачити кожен конкретний твір у літературному, культурному та історичному контекстах;

- давати школярам оптимальний обсяг літературознавчих понять і термінів, потрібних для повноцінної інтерпретації художніх текстів, розуміння головних закономірностей перебігу літературного процесу;

- навчати учнів визначати національну своєрідність і загальнолюдську значущість літературних творів, у тому числі шляхом зіставлення зі зразками різних національних літератур та різних видів мистецтв;

- розвивати усне й писемне мовлення школярів, їхнє мислення (образне, асоціативне, абстрактне, критичне, логічне тощо);

- формувати в учнів потребу в читанні літературних творів, здатність засвоювати духовно-естетичний потенціал художньої літератури;

- виховувати повагу до книги як універсального носія інформації,

- відпрацьовувати навички розрізнення явищ елітарної та масової культури.

Об'єктом вивчення в курсі світової літератури є художній твір, його естетична природа та духовно-етична сутність. Аналіз та інтерпретація літературного твору

мають спиратися на ґрунтовне знання тексту, докладний розгляд ключових епізодів, доречне цитування, виразне читання окремих творів або їх фрагментів тощо.

У 2013-2014 н.р. вивчення світової літератури у 5 класі здійснюватиметься за новою навчальною програмою для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, розробленою на основі нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392) і затвердженою наказом Міністерства від 6.06.2012 р. № 664.

5 клас за новою навчальною програмою розпочинає новий етап літературної освіти – прилучення до читання (5-7 класи), який продовжує етап літературного читання, що здійснювався у початковій школі. У зв'язку із підготовкою школярів до входження в сучасний світ і життя в умовах інформаційного суспільства необхідно залучити сучасні інформаційні технології для формування якостей творчого читача (Інтернет-портали бібліотек, сайти письменників і т.д.).

Згідно з новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти передбачається реалізація чотирьох змістових ліній: емоційно-ціннісної, культурологічної, літературознавчої і компаративної.

З метою підвищення мотивації учнів до вивчення української та іноземних мов у програмі з 5 класу закладено можливість читання художніх творів зарубіжних авторів в українських перекладах і мовами оригіналів (англійською, німецькою, французькою, російською тощо – за умови достатньої підготовленості учнів і вчителя).

У програмі збільшено варіативний компонент (20% – 14 годин із 70 на рік): резервний час (6 годин), уроки розвитку мовлення (4 години), уроки позакласного читання (4 години), коли вчитель може обрати твір із переліку додаткової літератури, розподілити додаткові години у межах розділу або теми, врахувавши свої уподобання, інтереси учнів, особливості й рівень підготовки класу.

Новий розділ «Сучасна література» сприятиме активізації читацької активності учнів, реалізації їх особистісного вибору цікавої книжки. Відповідно до Концепції літературної освіти збережена орієнтація учнів на читання художніх текстів у повному обсязі (у програмі зменшено кількість і обсяг творів, але бажано, щоб учні їх прочитали повністю, що сприятиме формуванню поваги до книги).

У рубриці «Україна і світ» збережено українські культурні цінності в умовах глобалізованого світу, утвердження пріоритетів нашого суспільства: мораль, патріотизм, толерантність, проблеми, знання української мови та іноземних мов, входження в мультикультурний світ.

Вивчення світової літератури у 5 класі загальноосвітніх навчальних закладів у 2013-2014 н.р. здійснюватиметься за підручниками, рекомендованими Міністерством:

- Ніколенко О.М., Конєва Т.М., Орлова О.В., Зуєнко М.О., Кобзар О.І. Світова література. Підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Грамота, 2013.

- Волощук Є.В. Світова література. Підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Генеза, 2013.

Представлені підручники відповідають вимогам нової програми зі світової літератури для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів, хоча кожен з них має свої особливості.

Російська та інші мови національних меншин в загальноосвітніх навчальних закладах із навчанням мовами національних меншин

Особливим при реалізації освітньої галузі «Мови і літератури» у нових Типових навчальних планах є запровадження з 5-го класу обов'язкового вивчення другої іноземної мови. У той же час, загальноосвітні навчальні заклади можуть обрати для вивчення замість другої іноземної мови російську або іншу мову національних меншин, враховуючи бажання батьків та дітей та зважаючи при цьому на регіональні особливості, наявність педагогічних кадрів, забезпечення навчальною літературою. У загальноосвітніх навчальних закладах із навчанням рідною мовою як друга іноземна не може обиратися для вивчення мова навчання – нею може бути будь-яка інша мова національної меншини. Наприклад, у загальноосвітніх навчальних закладах із російською мовою навчання може бути обрано для вивчення кримськотатарську, болгарську, польську та інші мови національних меншин чи іноземну мову або у загальноосвітніх навчальних закладах із навчанням угорською мовою – російську, польську, румунську та інші мови національних меншин чи іноземну мову.

Рідна мова може вивчатися поглиблено, але за рахунок варіативної складової типових навчальних планів.

У нових навчальних програмах російської мови та інших мов національних меншин, інтегрованого курсу «Література» приділено значну увагу проблемі доцільного відбору навчального матеріалу з мови та літератури; більш чіткому викладу державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів; їх вікові можливості; розподілу годин на ту чи іншу тему; розвантаженню і скороченню змісту окремих розділів шляхом спрощення понятійного і термінологічного апарату; усунення надмірної деталізації, врахуванню міжпредметних зв'язків при вивченні мови і літератури взагалі.

Доводимо до відома, що відповідно до нових Державних стандартів базової і повної загальної середньої освіти розробляються Вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів із російської та інших мов національних меншин (основна школа).

Головна мета вивчення російської та інших мов національних меншин в загальноосвітніх навчальних закладах – надати основи знань про мову, що дозволить забезпечити достатньо високий рівень спілкування та грамотного письма, необхідних для успішної індивідуальної та соціальної діяльності, міжкультурного взаєморозуміння. Ця мета реалізується через головний методологічний принцип – комунікативність навчання.

Вивчення російської мови і літератури у 5 класі буде здійснюватися за наступними навчальними програмами:

- Російська мова: для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням російською мовою (укладачі: Голобородько Є.П., Озерова Н.Г., Михайловська Г.О., Стативка В.І., Давидюк Л.В., Бикова К.І., Яновська Л.Г., Кошкіна Ж.О.);

- Російська мова: для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою (укладачі: Баландіна Н.Ф., Синиця І.А., Фролова Т.Я., Бойченко Л.А.);

- Російська мова: для 5-9 класів загальноосвітніх на-

вчальних закладів із навчанням українською мовою (початок вивчення з 5 класу) (укладачі: Курач Л.І., Корсаков В.О., Фідкевич О.Л., Гудзик І.П.).

У 5 класі загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою за умови вивчення російської мови у початкових класах необхідно використовувати навчальну програму авторів Баландіної Н.Ф., Синиці І.А., Фролової Т.Я., Бойченко Л.А., коли мова починає вивчатися вперше з 5 класу – навчальну програму авторів Курач Л.І., Корсакова В.О., Фідкевич О.Л., Гудзик І.П.. При вивченні російської мови за рахунок варіативної складової типових навчальних планів необхідно користуватися навчальною програмою з факультативного курсу за редакцією Крюченкової О. Ю., навчальною програмою курсу за вибором автора Фролової Т.Я. (див. на сайті Міністерства).

Порядок вивчення російської мови у 6-9 класах залишається таким, як і в попередні роки. Вона може вивчатися за двома варіантами типових навчальних планів (див. додатки 1 та 2), затверджених наказом МОН України від 23.02.2004 № 132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 № 66. Одним із них передбачено вивчення російської мови (або інших мов національних меншин) як предмета в інваріантній складовій з 1 по 11 клас (по 2 години на тиждень); за другим – за рахунок варіативної складової, починаючи з 1 або 5 класів. В останньому випадку, форми вивчення російської мови (вона може вивчатися як предмет, курс за вибором, факультатив) та кількість годин на її вивчення визначає адміністрація загальноосвітнього навчального закладу, яка формує варіативну складову навчального плану, враховуючи при цьому побажання учнів та їх батьків. У випадку, коли російська мова вивчається за рахунок варіативної частини як предмет, необхідно користуватися навчальними програмами за ред. Баландіної Н.Ф. або Гудзик І.П., Корсакова В.О., скоригувавши їх зміст на відповідну кількість годин, визначену в робочих навчальних планах загальноосвітнього навчального закладу. Скоригована програма має погоджуватися на засіданні методичного об'єднання загальноосвітнього навчального закладу та затверджуватися директором навчального закладу. У такому ж порядку можуть вивчатися інші мови національних меншин.

У разі обрання російської мови замість другої іноземної в загальноосвітніх навчальних закладах із навчанням мовами національних меншин можуть бути використані перераховані вище навчальні програми.

Вивчення російської мови за рахунок варіативної частини здійснюватиметься за наступними програмами:

- Російська мова (курс за вибором). Програма для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. / Т.Я. Фролова. 2010;

- Программы для средних общеобразовательных учебных заведений с обучением на украинском языке. Русский язык. Факультативный курс. 5-11 классы / Л.В. Давидюк. 2010.

Вивчення мов національних меншин у 5 класі здійснюватиметься за наступними програмами:

- Польська мова для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (укладачі: Іванова М.С., Ільчук В.Т., Дудкевич Н.В., Куц М.І.)

- Польська мова для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (укладачі: Бучацька Т. Г., Войцева О. А.)

- Польська мова: для 5–9 класів (1-й рік навчання) загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (укладачі: Бугера Л.Д., Мацькович М.Р., Пришляк Л.А.)

Інтегрований курс «Література» в загальноосвітніх навчальних закладах із навчанням мовами національних меншин

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначено, що складовими літературного компонента є емоційно-ціннісна, літературознавча, загальнокультурна і компаративна лінії.

Емоційно-ціннісна лінія забезпечує розкриття гуманістичного потенціалу та естетичної цінності творів української, світової літератури, а також літератур національних меншин, формування світогляду учнів, їх національної свідомості, моралі та громадянської позиції.

Літературознавча лінія передбачає вивчення літературних творів у єдності змісту і форми, оволодіння учнями основними літературознавчими поняттями, застосування їх у процесі аналізу та інтерпретації художніх творів, розгляд літературних творів, явищ і фактів у контексті літературного процесу, виявлення специфіки літературних напрямів, течій, шкіл у розвитку української літератури, світової літератури і літератур національних меншин, розкриття жанрово-стильових особливостей художніх творів, ознайомлення учнів з основними принципами художнього перекладу.

Культурологічна лінія передбачає усвідомлення творів художньої літератури як важливої складової мистецтва, ознайомлення учнів з основними цінностями світової художньої культури, розкриття особливостей творів, літературних явищ і фактів у широкому культурному контексті, висвітлення зв'язків літератури з філософією, міфологією, фольклором, звичаями, віруваннями, культурними традиціями різних народів і національностей, розширення ерудиції учнів, виховання їх загальної культури, поваги до національних і світових традицій, толерантного ставлення до представників різних культур, віросповідань, рас і національностей.

Компаративна лінія забезпечує порівняння літературних творів, їх компонентів (тем, мотивів, образів, поетичних засобів та іншого), явищ і фактів, що належать до різних літератур, встановлення зв'язків між українською, світовою літературою і літературами національних меншин, розгляд традиційних тем, сюжетів, мотивів, образів у різних літературах, зіставлення оригінальних творів і україномовних перекладів літературних творів, вираження особливостей української культури та літератури на основі світової, демонстрацію лексичного багатства і невичерпних стилістичних можливостей української мови.

Зміст літературної освіти з урахуванням вікових особливостей учнів визначає художні твори, літературні явища і факти, розкриває їх ідейно-естетичну своєрідність та значущість в історії української і світової культури, встановлює зв'язки між різними національними літературами, літературою і фольклором, літературою і міфологією, літературою і філософією, літературою та іншими видами мистецтва, передбачає обсяг загальних теоретичних понять, необхідних для розуміння літератури як мистецтва слова, формування вмінь аналізувати та інтерпретувати художні твори в різних аспектах.

Засвоєння учнями літературного компонента сприяє їх залученню до надбань вітчизняного і світового письменства, розвитку стійкої мотивації до читання, потреби у зверненні до художньої літератури протягом життя, збагаченню духовно-емоційного досвіду, формуванню загальної культури, підвищенню рівня володіння українською, іноземними мовами та мовами національних меншин.

Враховуючи, що інтегровані курси «Література» (національної меншини та світова) вивчаються паралельно з українською літературою, особлива увага має бути приділена взаємодії різних культур. Тому доцільно у доступній для учнів формі розкривати контактні, типологічні та генетичні міжлітературні зв'язки, виявляти роль українських письменників і перекладачів у творчості майстрів інших народів. Під час розгляду програмових творів слід підкреслювати також взаємозв'язки літератури з іншими видами мистецтв, зважаючи, що літературний текст як факт мистецтва відображає ознаки конкретної культурної епохи, її філософські концепції. Вивчення літературних творів на тлі широкого культурологічного контексту сприятиме осмисленню фундаментальних цінностей культури.

Вивчення інтегрованих курсів «Література» (національної меншини та світова) у 5 класах здійснюватиметься за навчальними програмами:

- Література (російська та світова) для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (укладачі: Исаева Е.А., Клименко Ж.В., Корниенко О.А., Мельник А.О., Храброва В.Е., Мухин В.А., Данилова И.Н.

- Література (польська та світова) для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з польською мовою навчання (укладачі: Лебедь Р.К., Ліра Л.А., Гандз Л.А.).

У пояснювальних записках до чинних програм зазначено, що кількість годин на вивчення розділів і тем є орієнтовною, тому вчитель, виходячи з конкретних

умов навчання, має право самостійно здійснювати перерозподіл годин протягом всього навчального року та реалізувати зміст навчання за рахунок резервного часу та інтенсифікації навчального процесу.

Вчителі мають працювати за підручниками та навчально-методичними посібниками, які щорічно зазначаються в Переліку програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням російською та іншими мовами національних меншин та Переліку програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням українською мовою для основної і старшої школи, що друкуються на початку кожного навчального року в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України».

Для учнів 6 – 11-х класів чинними залишаються рекомендації, що містяться у листі Міністерства від 01.06.2012 року №1/9-426 «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін» (Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №17-22, 2012 р.).

*Людмила ПУЛАТОВА,
методист Хмельницького ОІППО.*